

CRITICAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF "THE INTELLECT OF HUMANITY"

The general «intelligence of mankind» remains small, since the destruction of the biosphere is much more than local ecological success. The discovery of several young sciences provides evidence of trends in reducing brain volume of modern humans, increasing the number of abnormalities in their behavior, and deteriorating physical and mental health. The authors propose to overcome the threats to the existence of mankind through the rapid replacement of industrial wise nootechnologies and accelerated development of the noosciences.

Key words: *intelligence of humanity, human intellect, eusociology, ethology, nootechnologies, noosciences.*

Борко Т.М.

ВП «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв»

(Україна)

Чампой Н.А.

ВП «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв»

(Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ЕФЕКТИВНОЇ ПРОТИДІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

В демократичних країнах до системи інститутів, залучених до протидії політичній корупції належать не тільки державні органи, уповноважені на здійснення антикорупційної діяльності або залучені до неї, але й широке коло суб'єктів, у тому числі, громадяни та їх організації, ЗМІ, міжнародні антикорупційні організації, що поширюють свою діяльність на Україну, які є рівноцінними партнерами влади у подоланні цього суспільного зла. Проте у даному випадку ми зосередимо увагу на оцінці ефективності роботи державних інститутів, уповноважених законодавством на здійснення антикорупційних заходів.

Конкретний перелік суб'єктів протидії корупції в Україні визначений у базовому антикорупційному Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 року [8]. З точки зору функціонального призначення державних органів влади, визначені законодавством суб'єкти протидії корупції виконують наступні функції [13]:

- Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України визначають і забезпечують реалізацію антикорупційної політики держави, створюють і удосконалюють нормативно-правову базу протидії корупції;

- МВС, СБУ, Прокуратура, податкова міліція здійснюють безпосередню правоохоронну діяльність у сфері протидії корупції;

- суди здійснюють судовий розгляд справ про корупційні правопорушення;

- координацію антикорупційної діяльності окрім Національного антикорупційного комітету здійснюють Генеральний Прокурор України, Рада Національної безпеки і оборони України;

- Комітет Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією, Рада Національної Безпеки і оборони, суди та прокуратура реалізують контроль та нагляд за діяльністю суб'єктів безпосередньої правоохоронної діяльності у сфері протидії корупції;

- суди, прокуратура, державні органи і органи місцевого самоврядування здійснюють поновлення законних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб, усунення наслідків корупційних діянь;

- науково-дослідні департаменти при органах виконавчої влади здійснюють фінансове, матеріально-технічне, інформаційне та науково-методичне забезпечення протидії корупції.

Варто звернути увагу на те, що значна частка політично корупційних дій передбачає зловживання владою і повноваженнями, а відтак – підпадає під норми законодавства про «звичайну» корупцію. Таким чином, система державних інститутів з протидії «звичайній» корупції може вважатися головною ланкою протидії і корупції політичній. Відповідно, недоліки цієї системи негативно впливають і на ефективність протидії політичній корупції в системі державного управління.

Політична корупція у структурах влади може бути обмежена багатьма механізмами. У розвинутих демократичних країнах реальним антикорупційним важелем є класичний розподіл влади на законодавчу, виконавчу та судову. Кожна із гілок влади урівноважує іншу і контролює її діяльність, протистоїть зловживанням. Проте формальний принцип розподілу влади, як це зроблено в Україні та в інших країнах на пострадянському просторі, не може дати сам по собі ефективного результату. Перевага повноважень влади хоча б в одній гілці влади призводить до владного дисбалансу і у кінцевому результаті до зловживання владою [16, с. 189]. Це зауваження потрібно враховувати при аналізі антикорупційного потенціалу вітчизняних суб'єктів протидії корупції.

Аналіз законодавчого забезпечення діяльності Верховної Ради України свідчить, що Парламент має достатній потенціал у сфері формування антикорупційної політики та створення правових інструментів протидії корупції. Хоча на практиці законодавча діяльність Парламенту у напрямі боротьби з корупцією не має системного характеру. Акцентуємо увагу на причинах низького антикорупційного потенціалу цього суб'єкту антикорупційної діяльності, який, як свідчать нижче наведені дані, істотно вражений політичною корупцією.

Небезпека проявів політичної корупції в діяльності парламенту є очевидною, оскільки остання у законодавчому процесі зумовлює прийняття нормативно-правових актів, що мають корупційне спрямування, а відтак – легітимізують корупційні прояви, сприяючи тим самим подальшому поширенню корупції; у процесі кадрових призначень в органах виконавчої і судової влади, які здійснює Парламент, прямо чи опосередковано зумовлює поширення корупції у відповідних органах.

Ризики виникнення політичної корупції в стінах Верховної Ради, по-перше, спричинені якістю самого депутатського складу, точніше парламентських фракцій – продукту деформованої партійної системи, структурні елементи якої, тобто політичні партії, в силу своєї специфічної природи є відкритими до проявів політичної корупції.

Сучасні українські партії по суті є надбудовою великих Фінансово-промислових груп (ФПГ). В процесі зростання фінансових потужностей великих бізнес-структур України, зростали й можливості впливу на політичні партії. Постійну зацікавленість великого бізнесу у використанні партій для реалізації своїх інтересів зумовлює роль та місце політичних партій в системі формування та реалізації державної влади. Особливо відчутно це стало проявлятися після політичної реформи 2004 року. Конституційна реформа сприяла значному зростанню уваги до політичних партій з боку ФПГ. По-перше, завдяки перебалансуванню владного потенціалу гілок влади суттєво збільшилися можливості впливати на неї через Парламент, по-друге, вибори за пропорційною системою мотивували керівних осіб ФПГ брати безпосередню участь у виборах, проходячи у Верховну Раду за партійними списками, по-третє, стимулювало великі бізнес-структури активно фінансувати виборчі кампанії політичних сил, часто-густо здійснюючи фінансування одразу декількох партій з метою диверсифікації ризиків, тим самим остаточно перетворюючи політичні партії у свої політичні надбудови, що залежать від постійного дотування.

В цілому фінансова залежність сучасних політичних партій від ФПГ України, не піддається запереченню ні в експертному середовищі, ні у громадській думці. За експертними оцінками, серед спонсорів провідних партій і блоків, що пройшли у Парламент нинішнього скликання, були помічені практично всі провідні українські ФПГ.

Кожна з політичних сил, що пройшли до нинішнього Парламенту, мала у списках керівників або уповноважених представників цих структур [34].

Таким чином, характерною ознакою фракцій останніх двох скликань Верховної Ради є зростання серед новообраних депутатів частки осіб, які або безпосередньо очолюють ФПГ, або належать до сфери впливу певних керівників ФПГ, тобто їхніх секретарів, помічників, охоронців тощо та менеджерів різного рівня підконтрольних чи пов'язаних з певною ФПГ підприємств та організацій. Частка відповідної категорії осіб серед депутатів значно зросла між IV і VIII скликаннями Парламенту, на що неодноразово звертали увагу дослідники та ЗМІ [5].

Ця обставина, а також існування протягом тривалого часу норми про імперативний мандат, що дозволяв політичним лідерам фракцій більшою чи меншою мірою контролювати депутатів своєї фракції, які мають голосувати відповідно до позиції лідера, призводить до підміни у значній частині народних депутатів суспільних інтересів волею осіб, чи то «олігарха», чи то політичного патрона-лідера партії чи блоку, яким вони зобов'язані своєю присутністю в Парламенті. Це саме собою є проявом політичної корупції, адже патронно-клієнтські відносини у даному випадку спотворюють волевиявлення громадян та спрямовують вектор законодавчої діяльності Парламенту у бік лобіювання політичних або приватних інтересів формальних чи неформальних лідерів парламентських груп та фракцій, у тому числі, бізнес інтересів ФПГ.

По-друге, небезпечним ризиком, що провокує політичну корупцію в стінах Верховної Ради, є використання функції законодавчого органу держави політичними силами та пов'язаними з ними центрами впливу, як інструменту спрямованого на задоволення власних політичних та економічних інтересів. Особливо варто звернути увагу на специфіку ухвалення законодавчих актів, призначенням яких є вироблення «правил гри» в різних сферах життєдіяльності держави. Прийняття подібних законів у вузькогрупових інтересах завжди має дестабілізуючий характер, оскільки правове поле формується таким чином, що дозволяє певним групам інтересу використовувати владний ресурс собі на користь як з метою збереження/зміцнення панівних позицій у владі, в економіці, так і з ціллю послаблення економічного та політичного потенціалу своїх опонентів, що є взаємопов'язаними складовими одного й того ж процесу.

Одним із показових прикладів у цьому плані є законодавчі ініціативи щодо зміни виборчого законодавства. Протягом 2006–2011 рр. до Парламенту неодноразово вносились або обговорювалися законодавчі ініціативи у вказаній сфері, що так чи інакше створювали переваги для певних політичних сил. Деякі з них були ухвалені. Так, у липні 2010 р. було прийнято нову редакцію Закону «Про вибори депутатів Верховної Ради АР Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» [12]. Цим законодавчим актом пропорційну систему виборів до низки місцевих рад було замінено на змішану. З переліку суб'єктів виборчого процесу були вилучені виборчі блоки, заборонено самовисування на виборах міських голів, обмежено можливості оскарження результатів виборів та ін. На думку експертів, вказані зміни разом з використанням владою адміністративного ресурсу, обмеженням можливостей конкурентів сприяли посиленню представництва Партії регіонів, як партії влади, в органах місцевого самоврядування в усіх регіонах України [17, с.36].

Підходи провладної більшості щодо прийняття нової редакції Закону про вибори народних депутатів України також свідчать про наявність аналогічних намірів. Так, основні зміни, запропоновані законопроектом Міністерства юстиції [20], що розвиває ідеї законопроекту № 4799 від 9 липня 2009 р. колишнього депутата від Партії регіонів О. Лавриновича, спрямовані: по-перше, на зміну виборчої системи з пропорційної на мажоритарно-пропорційну, за якої 225 парламентаріїв будуть обрані за партійними списками, а ще 225 – в мажоритарних округах; по-друге, на вилучення з учасників виборів виборчих блоків; по-третє, на збільшення прохідного бар'єру з 3% до 5%.

У першому випадку зазначені зміни дають можливість правлячій партії сформувати парламентську більшість без отримання більшості на виборах за партійними списками.

Зокрема, у цьому сенсі можна розглядати Постанову Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 3 листопада 2010 р. [26], Методологію проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, затверджену у червні 2010 р. Міністерством юстиції [15], а також довгоочікувану Державну програму щодо запобігання і протидії корупції [25] та Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 рр.[10].

Водночас, чинником, який істотно знижує ефективність діяльності Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади у сфері протидії корупції, у тому числі політичній, є тривала відсутність комплексної стратегії державної антикорупційної політики. Що стосується то її ще необхідно виконати належним чином. Заходи передбачені в Програмі значною мірою залежатимуть від обсягів фінансування з державного бюджету та місцевих бюджетів на наступні роки. Тому можна стверджувати, що попереднє твердження залишається поки що актуальним.

Проте значно небезпечнішою з точки зору антикорупційного потенціалу даного суб'єкту протидії корупції є проблема ураженості останнього політичною корупцією. Прояви політичної корупції в Кабінеті Міністрів, (як і у вищих органах виконавчої влади загалом) зумовлює, по-перше, та обставина, що, в Україні досі не розмежовані бізнес і політика. Відповідно провідні ФПП мають свої групи впливу не лише у Верховній Раді, але й в уряді. Це підтверджують факти призначення міністрів з бізнес-середовища у всіх урядах останніх років. Відповідно економічну політику уряду багато в чому зумовлює лобювання приватних інтересів наближених до нього груп тиску.

До таких прикладів можна віднести звільнення представника соціалістів О. Баранівського з посади Міністра аграрної політики в Уряді Ю. Тимошенко у 2005 р., відставки міністрів внутрішніх справ Ю. Луценка та закордонних справ Б. Тарасюка, які представляли опозиційну до Партії регіонів політичну силу, з Кабміну В. Януковича в 2006 р. Відомими прикладами є також відставки з політичних мотивів деяких міністрів уряду Ю. Тимошенко у 2009 р., зокрема, Міністра фінансів В. Пинзеника, Міністра транспорту та зв'язку Й. Вінського, Міністра оборони Ю. Єханурова. Показово, що в низці випадків, наприклад, у ситуації з Ю. Єхануровим, відсторонення незручних міністрів реалізовувалося із залученням контролюючих органів, зокрема, Головного контрольно-ревізійного управління [29]. Хоча в результаті висунуті звинувачення не знайшли фактичного підтвердження, такі факти можна вважати проявом політичної корупції, оскільки вони свідчать про використання ГоловКРУ для зведення політичних рахунків або дискредитації представників команди політичних опонентів [30]. Так, за даними Міжвідомчої комісії з питань державних закупівель Рахункової палати (висновок комісії № 01/27вс від 20.12.2007), Головне контрольно-ревізійне управління у своїй діяльності часто перевищувало визначені законом повноваження, поширювало недостовірну інформацію та здійснювала інші порушення чинного законодавства [3].

Безумовно, прояви політичної корупції в діяльності Кабінету Міністрів не обмежуються лише вищенаведеними корупціогенними чинниками, проте їх достатньо для висновку про повну невідповідність даного органу виконавчої влади функціям суб'єкта протидії політичній корупції. Принаймні це справедливо по відношенню до потенційної ефективності його антикорупційної діяльності.

Президент України є одним із трьох основних суб'єктів протидії корупції, що визначають і забезпечують реалізацію антикорупційної політики держави. Основними інструментами протидії корупції глави держави відповідно до законодавства є: а) створення та удосконалення нормативно-правової бази протидії корупції, що реалізується, переважно, через відповідні укази, доручення, підготовку законопроектів; б) контроль за діяльністю органів центральної та місцевої виконавчої влади у досліджуваній сфері.

Протягом останніх шести років антикорупційний потенціал цього вищого органу влади не реалізовувався у достатній мірі. Натомість владні ресурси глави держави значною мірою були сконцентровані на розширенні впливу на виконавчу владу, насамперед на Кабінет Міністрів та намаганням сформувати пропрезидентську більшість у Верховній Раді, що було результатом прагнення компенсувати в різний спосіб повноваження, втрачені внаслідок конституційної реформи. Під час цього політичного протистояння президенти та їх адміністрація/секретаріат часто-густо вдавалися до заходів, що мають ознаки політичної корупції.

Як свідчить аналіз дій президентів останніх років прояви політичної корупції мали місце, зокрема, у спробах розширити вплив на виконавчу владу в не передбачений законодавством спосіб.

Отже, як свідчать наведені дані, в орбіті інтересів Президента, у тому числі і корупційних, в нинішніх умовах особливе місце займає Конституційний Суд України та судова система загалом. У зв'язку з цим надзвичайно гостро актуалізується питання місця судів у інституційному механізмі протидії політичній корупції.

Судові органи враховуючи їх специфіку є особливо важливими з точки зору проблеми протидії політичній корупції. У той же час в українських реаліях вони є надзвичайно вразливі до політичного впливу з боку вищих владних інститутів і представлених у них політичних сил. Цьому сприяє як високий рівень корумпованості суддівського корпусу (за даними соціологічних досліджень Центру Разумкова, судова система, на думку громадськості, є одна з найбільш вражених корупцією [24, с. 55-57]), так і інституційні умови формування складу судів.

На думку дослідників, основними причинами поширення корупції в судових органах є: неефективність і недостатня прозорість процедури добору та призначення суддів; невизначеність етичних стандартів поведінки суддів, незавершеність процедури врегулювання конфлікту інтересів під час виконання суддями професійних обов'язків; наявність не процесуальної залежності суддів від суддів вищих ланок; недостатня відкритість і прозорість судового процесу; недосконалість процедури призначення посадових осіб на адміністративні посади в судах; неефективність механізмів притягнення суддів до відповідальності та невикористання наявних засобів боротьби з корупцією у суддівському корпусі; вибіркоче застосування механізмів перевірки інформації про вчинення суддями правопорушень; недосконалість правового регулювання недоторканності суддів; недостатність рівня матеріального забезпечення суддів та фінансового забезпечення діяльності судів [16, с. 262].

Відповідно суддя, проти якого зібрані компрометуючі матеріали, які можуть бути в потрібний момент використані для притягнення його до кримінальної відповідальності за корупційні дії, стає слухняним інструментом суб'єктів політичної корупції [24, с. 29].

Деякі з наведених причин корумпованості судової системи є також і причинами політичної залежності судів. Так, вирішення проблеми фінансового забезпечення судів та їх кадрового складу залежить від органів виконавчої влади, яка контролює планування бюджету судів і його виконання. І хоча новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [9] дещо знизив можливий вплив органів виконавчої влади на суддів у частині визначення розміру суддівської винагороди (раніше розміри посадових окладів суддів визначались рішенням Кабінету Міністрів, а нині Законом), однак рішення про розмір бюджетного фінансування судів, що передбачається у проекті Державного бюджету України, прийматиметься Міністерством фінансів та Кабінетом Міністрів.

Іншим чинником, що підвищує політично корупційні ризики в діяльності органів судової влади є порядок обрання суддів на посади, яке здійснюється Верховною Радою. Такий підхід, за висновком Венеціанської комісії, породжує політизацію процесу обрання суддів та порушує принцип суддівської незалежності [2].

Політичній залежності від органів виконавчої влади сприяє й порядок формування складу Вищої ради юстиції (ВРЮ). Наразі до її нинішнього складу входять Генеральний

прокурор України, три заступники Генерального прокурора, один з яких призначений Президентом, та Голова Служби безпеки України, який також призначений на посаду Главою держави. Таким чином, орган, що вирішує кадрові питання в органах судової влади та притягує суддів до дисциплінарної відповідальності, значною мірою контролюється Президентом.

Як наслідок суди стають вразливими до політичного тиску, який проявляється як у безпосередньому втручанні інших органів влади у діяльність судів, так і у розгляді конкретних судових рішень, в яких можуть бути наявні ознаки політичної корупції.

Зокрема, протягом 2015–2018 рр. Президентом України, було прийнято низку рішень, які можна розцінювати як політичне втручання у діяльність судової влади. Серед них: рішення про ліквідацію окремих судів, звільнення суддів, які виносили рішення в інтересах опозиційних політичних сил [23, с. 80].

Деякі конкретні приклади ухвалення рішень судами в політичних інтересах інших органів державної влади та представлених у них політичних сил вже наводилося нами вище в контексті аналізу корупційних ризиків в діяльності Президента України. Тут лише відзначимо сфери найбільш вразливих до політичної корупції судових рішень, які приймаються щодо наступних питань: з приводу виборчого процесу, скарг його учасників, у т.ч. щодо встановлення результатів виборів; з приводу «резонансних» справ, що стосуються представників вищих владних інститутів; з приводу рішень вищих владних інститутів з питань політичного характеру, особливо в періоди загострення стосунків між ними, конфліктів і політичних криз; з приводу кадрових призначень/звільнень у вищих владних інститутах, які мають політичний характер і стають предметом суперечок; з приводу кримінальних справ, що стосуються представників центральних і регіональних органів влади чи органів місцевого самоврядування, їх рідних і близьких [30].

Таким чином, значна чутливість до політичних впливів, а, отже, і враженість політичною корупцією, зумовлена високим рівнем корумпованості суддівського корпусу, інституційно зумовлена залежність судової влади від виконавчої у ресурсному забезпеченні, недосконалі принципи та порядок формування суддівського складу та низка інших проблем призводять до того, що органи судової влади практично не задіяні у формуванні антикорупційної політики чи напрацюванні заходів з протидії політичній корупції.

За даними «Альтернативного звіту з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики» у 2017–2018 рр. суттєво збільшилась кількість облікованих корупційних, пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень – майже на чверть порівняно з попередніми двома роками. Попри те, що показники діяльності органів досудового розслідування та органів прокуратури, якщо вірити статистичній інформації, підвищилися, досягнути суттєвого прогресу в забезпеченні невідворотності покарання за вчинення корупційних, пов'язаних з корупцією, правопорушень так і не вдалося. Навпаки, спостерігаються негативні тенденції. Кількість осіб, яких було засуджено за такі правопорушення, продовжує скорочуватися як в абсолютній кількості, так і у відсоткових значеннях.

Що стосується високопосадової корупції, то українськими судами вона практично не переслідується. Зокрема, судом було засуджено до кримінальної відповідальності лише одного високопосадовця О. Єфремова. Проте численні експерти схильні тлумачити дану справу як політичне переслідування опозиції [1; 7].

Крім вище наведених органів державної влади антикорупційні заходи уповноважені здійснювати спеціально уповноважених суб'єкти у сфері протидії корупції. Згідно з чинним законодавством, до них належать органи прокуратури, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України, податкової міліції, по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, якщо інше не передбачено законом. Координацію діяльності правоохоронних органів у досліджуваній сфері

покладено на Генерального прокурора України та підпорядкованих йому спеціалізованих прокурорів.

В структурі правоохоронних органів України безпосередні заходи з протидії корупції, у тому числі в системі державного управління, здійснюються низка спеціальних підрозділів. В структурі Міністерства внутрішніх справ корупційні злочини уповноважене розслідувати Головне управління по боротьбі з організованою злочинністю [21]. В його структурі перебуває Антикоруційне бюро. Попри назву, воно не є повноцінним самостійним антикорупційним органом і має декілька рівнів підпорядкування. В Державній податковій службі (ДПС) антикорупційні заходи здійснюють Управління внутрішньої безпеки ДПС України [19] та Головне управління податкової міліції [18]. В Службі безпеки України питаннями корупції займається Департамент по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю [32]. В Державній митній службі протидію службовій корупції здійснює Департамент боротьби з контрабандою, аналізу ризиків та протидії корупції [22] та підрозділи регіональних митних органів.

Проте, з аналізу компетенцій спеціалізованих органів стає зрозуміло, що їх повноваження досить обмежені. До компетенції їхніх посадових осіб відносяться виявлення злочинів, пов'язаних з корупцією, а також виявлення адміністративних корупційних правопорушень з наступним поданням таких справ до суду. Безпосереднє досудове слідство у відповідних справах провадиться вже не ними, а органами прокуратури. При цьому, як свідчать дослідження у даній сфері [31; 11] дієвість антикорупційних заходів означених органів істотно знижується внаслідок паралелізму повноважень цих установ та відсутністю належної координації їх роботи.

В результаті паралелізм і дублювання функцій виступають, серед іншого, причинами, по-перше, взаємної конкуренції, що виявляється, зокрема, в існуванні окремих інформаційних баз даних, статистичної звітності, які самостійно формуються відомствами та обробляються з використанням різного програмного забезпечення, а по-друге, «розвалу» корупційних справ, як правило, на етапі досудового слідства [24, с. 38]

Як свідчить статистика правоохоронні органи активно розслідують корупційні правопорушення. Проте їх діяльність переважно зосереджена в основному на корупційних адміністративних правопорушеннях, пов'язаних із хабарництвом, вчиненими особами, які обіймають посади нижчих та середніх категорій [6].

Ефективність протидії правоохоронних органів саме політичній корупції, як свідчать численні факти, є досить низькою. На заваді цьому стоїть значна політизація роботи самих правоохоронних структур. Показово, що дана проблема була визнана на найвищому рівні, зокрема, Президентом та Генеральним прокурором [27]. Правоохоронні органи та їх керівництво значною мірою залежать від вищих органів виконавчої влади та їхніх посадових осіб. Зокрема, політична залежність Генерального прокурора, Міністра внутрішніх справ та глави СБУ зумовлена кадровими повноваженнями Президента та Прем'єр-міністра, тобто правом призначати та звільнювати, що створює передумови для політичної залежності цих правоохоронних органів від вищих посадових осіб держави. Так, типовою практикою стали кадрові чистки за принципом лояльності до нової влади в правоохоронних структурах, які періодично проводяться після президентських виборів у 2019 році.

Існують численні випадки проявів політичної корупції в діяльності правоохоронних органів, зумовлені політичною залежністю останніх від вищих органів виконавчої влади та їх посадових осіб. Так, ознаки політичної корупції в діяльності Генеральної прокуратури серед іншого, можуть мати місце в замовному характері деяких резонансних розслідувань, що здійснювалися цим органом. Зокрема, кримінальні справи, що були порушені проти колишніх Прем'єр-міністра Ю. Тимошенко, Міністра економіки Б. Данилишина (Чехія у зв'язку з цим навіть надала політичний притулок экс-Міністру), Міністра внутрішніх справ Ю. Луценка та низки інших посадових осіб попередньої

владної команди, були розцінені як політичні переслідування численними експертами та представниками інших країн і міжнародних організацій [35; 28; 14].

У діяльності МВС та його керівництва також періодично спостерігалися дії, які можна вважати проявами політичної корупції. Зокрема, одним із резонансних проявів останньої можна вважати використання міліцейських підрозділів у політичних конфліктах. Відомим прикладом використання міліції в політичних цілях стало захоплення загоном міліції особливого призначення приміщення Генпрокуратури у травні 2007 р., яким безпосередньо керував тодішній Міністр внутрішніх справ В. Цушко, проти якого була згодом порушена кримінальна справа за перевищення повноважень [33] (до речі, Генпрокуратура згодом фактично відмовилася від розслідування цієї кримінальної справи [4]).

Таким чином, означені факти дають підстави стверджувати про практичну відсутність у правоохоронній системі держави органів, вільних від корупційних проявів політичного характеру, що ставить під сумнів їх спроможність ефективно протидіяти політичній корупції в системі державного управління.

Отже, аналіз функціонування суб'єктів протидії корупції дозволяє стверджувати, що їхній антикорупційний потенціал у сфері запобігання політичній корупції в системі державного управління знаходиться на вкрай низькому рівні. Таким чином, інституційний механізм у відповідній сфері практично не діє. У то й же час, світовий досвід протидії досліджуваному виду корупції показує, що ефективність будь-яких антикорупційних механізмів, залежить, у першу чергу від присутності політичної волі у керівників держави – бажання та намірів очистити від корупційних проявів державну службу. Ключовою умовою є також наявність реально працюючих форм комунікації інститутів громадянського суспільства та органів державної влади, щодо вирішення цієї важливої суспільної проблеми. В останньому випадку це вимагає високого ступеня транспарентності публічної влади, незалежної і чистої судової влади, дієвого громадського контролю за її діяльністю, наявності вільних ЗМІ, низького рівня сприйняття корупції суспільством у цілому. Все це є необхідними умовами подолання корупції, у тому числі й політичної.

Література

1. Вибіркові кримінальні переслідування є ознакою недемократичної влади [Електронний ресурс] // Інтернет-сайт Української Гельсінської спілки з прав людини. – Режим доступу : <http://www.helsinki.org.ua/index.php?print=1293011235> (16.12.2011). – Назва з екрана.
2. Висновок Венеціанської Комісії № 401/2006 щодо проекту Закону про судоустрій та проекту Закону про статус суддів (Схвалено Венеціанською Комісією на її 70-й пленарній сесії (Венеція, 16–17 березня 2007 року)) [Електронний ресурс] // Venice Commission. – Режим доступу : <http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDL-AD%282007%29003-ukr.asp> (23.12.2011). – Назва з екрана.
3. Висновок Міжвідомчої комісії Рахункової палати з питань державних закупівель «Щодо незаконного втручання Головного контрольно-ревізійного управління України у діяльність суб'єктів господарювання» № 01/27вс від 20.12.2007 [Електронний ресурс] // Інформаційно-правовий портал «Закони України». – Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_ba/pg_gxnrgwl.htm (22.12.2011). – Назва з екрана.
4. Від справ проти Цушка залишилась лиш справа проти Гелетея [Електронний ресурс] // Інтернет-видання «Українська правда». – Режим доступу : <http://www.newsru.ua/ukraine/20jun2007/zushko.html> (21.12.2011). – Назва з екрана.
5. Входять і виходять : як депутати фракції та партії міняють/Надія Суха/ 26 липня 2018. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://vybory.pravda.com.ua/articles/2018/07/26/7149699/>
6. Генеральна прокуратура України, Інформація про стан законності в державі за 2018 рік [Електронний ресурс] // Офіційний Інтернет-портал Генеральної прокуратури України. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/vlada.html?_m=publications&_t=rec&id=36585 (18.12.2011). – Назва з екрана.
7. Експерти: арешти урядовців Тимошенко - боротьба з корупцією чи політичні репресії? [Електронний ресурс] // Українська Служба Голосу Америки. – Режим доступу :

<http://www.voanews.com/ukrainian/news/ukraine-arrests-reprisals-08-26-2010-101555598.html>
(16.12.2011). – Назва з екрана.

8. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» № 3206ЛІ від 07.04.2011 [Електронний ресурс] // Інтернет-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3206-17> (22.09.2011). – Назва з екрана.

9. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» № 2453ЛЧ від 07.07.2010 [Електронний ресурс] // Інтернет-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2453-17> (23.12.2011). – Назва з екрана.

10. Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 рр. : затверджено Законом України від 14.10.2014 № 1699–VII // Офіційний вісник України. – 2014. – №87. – Ст. 2473.

11. Інституційне забезпечення боротьби з корупцією – основний чинник безпеки й авторитету держави [Електронний ресурс] // Тижневик МВС України «Іменем закону» (Інтернет-версія). – Режим доступу : <http://www.archive.imzak.org.ua/index.php/home/ml250078891> (16.12.2011). – Назва з екрана.

12. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) / М. І. Мельник. – К. : Юридична думка, 2004. – 400 с.

13. Мельник М. І. Суб'єкти та принципи протидії корупції / М. І. Мельник // Право України. – 2005. – № 3. – С. 15–19.

14. Надання притулку Данилишину США вважають «дзвінком» для Києва. [Електронний ресурс] // Інформаційне агентство УНІАН. – Режим доступу : <http://www.unian.net/ukr/news/news-416868.html> (18.12.2011). – Назва з екрана.

15. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів» № 1380/5 від 23.06.2010 [Електронний ресурс] // Інтернет-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v1380323-10> (20.12.2011). – Назва з екрана.

16. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні : причини, наслідки, механізми протидії [Текст] : [монографія] / Є. В. Невмержицький. – К. : КНТ, 2008. – 368 с.

17. Опозиція в Україні: стан, умови діяльності, відносини з владою (Аналітична доповідь Центру Разумкова) // Національна безпека і оборона. – 2011. – № 7–8. – С. 2–50.

18. Основні функції та завдання Головного управління податкової міліції [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Державної податкової служби України. – Режим доступу : http://www.sta.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=88798&cat_id=88788&ctime=1197992792414 (16.12.2011). – Назва з екрана.

19. Основні функції та завдання Управління внутрішньої безпеки ДПС України [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Державної податкової служби України. – Режим доступу : http://www.sta.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=88810&cat_id=88802&showHidden=1 (16.12.2011). – Назва з екрана.

20. Остаточний варіант проекту Закону України «Про вибори народних депутатів України», доопрацьований з урахуванням рекомендацій Венеціанської комісії (10.10.2011) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/0/37141> (12.12.2011). – Назва з екрана.

21. Офіційний веб-сайт Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю. – Режим доступу : <http://www.guboz.gov.ua> (16.12.2011). – Назва з екрана.

22. Офіційний веб-сайт Державної митної служби України – Режим доступу : <http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/index> (16.12.2011). – Назва з екрана.

23. Оцінювання національної системи доброчесності. Україна 2017 / Д. Ковриженко, О. Хмара, Д. Котляр, О. Чебаненко, Р. Головенко : Творче об'єднання «ТОРО». – К. : ТОВ «Агентство "Україна"», 2017. – 224 с.

24. Політична корупція в Україні: суб'єкти, прояви, проблеми протидії. Аналітична доповідь Центру Разумкова // Національна безпека і оборона. – 2017. – № 7 (111). – 84 с.

25. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми щодо запобігання і протидії корупції на 2011–2015 роки» № 1240 від 28.11.2011 [Електронний ресурс] // Інтернет-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1240-2011-%EF>(20.12.2011). – Назва з екрана.

26. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 Київ «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» № 996 від

03.11.2010 [Електронний ресурс] // Інтернет-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-2010-%EF> (20.09.2011). – Назва з екрана.

27. Президент відзначає унікальну роль прокуратури у становленні держави [Електронний ресурс] // Офіційне Інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/15924.html> (18.12.2017). – Назва з екрана.

28. США застерігають владу України від вибіркового переслідування опозиції [Електронний ресурс] // Інформаційне агентство УНІАН. – Режим доступу : <http://www.unian.net/ukr/news/news-419576.html> (18.12.2011). – Назва з екрана.

29. Тимошенко звинуватила Єханурова в корупції і знайшла підтвердження [Електронний ресурс] // Інтернет-видання «Українська правда». – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2009/05/20/3954632/> (20.12.2011). – Назва з екрана.

30. Тіньков А. Д. Протидія і запобігання політичній корупції в системі державного управління України / дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02; / Андрій Леонідович Тіньков. – К., 2012. – 207 с.

31. Удосконалення механізмів координації державної ПОЛІТИКИ проти корупції (Аналітична записка) [Електронний ресурс] // Інтернет-сайт Національного інституту стратегічних досліджень. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/July2009/11.htm> (16.12.2016). – Назва з екрана.

32. Центральне управління Служби безпеки України [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Служби безпеки України. – Режим доступу : http://www.ssb.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article?art_id=83212&cat_id=83154 (16.12.2011). – Назва з екрана.

33. Цушку направлено постанову про порушення проти нього кримінальної справи [Електронний ресурс] // Інтернет-видання «ШЕпі». – Режим доступу : <http://www.newsru.ua/ukraine/26may2007/sprava.html> (21.12.2011). – Назва з екрана.

34. Чаленко А. \$5 млн. за значок депутата / А. Чаленко // Сьогодні. – 2017. – № 145. – 3 июля. – С. 12.

35. The functioning of democratic institutions in Ukraine. Resolution 1755 [Електронний ресурс] // The Parliamentary Assembly. – Режим доступу : <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta10/ERES1755.htm> (18.12.2011). – Назва з екрана.

Варлашин А.А.

Херсонська спеціалізована школа №30 (Україна)

РЕФОРМИ ПЕРШОГО ПРЕЗИДЕНТА ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ КЕМАЛЯ АТАТЮРКА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ТУРЕЦЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Питання ролі особистості в історії є одним з найбільш дискусійних в історичній науці. В історії кожної країни, у певні періоди, з'являються постаті, які значним чином впливають на хід її розвитку. Такою особистістю в Османській імперії кінця ХІХ – початку ХХ ст. став Мустафа Кемаль Ататюрк.

Ататюрк докорінно змінив свою країну. Багато в чому сучасна Туреччина – це творіння Мустафи Кемалю, що розвивається за інерцією, закладеною його реформами.

Для України, яка йде шляхом реформ, приклад Турецької республіки є достатньо показовим. Україну та Туреччину поєднують давні історичні зв'язки ще з часів завершення початкового етапу становлення Османської держави у ХV ст., коли Кримське ханство визнало сюзеренітет султана і на території сучасного півдня України з'явилася мережа османських фортець. Після приєднання цих земель до Росії в кінці ХVІІІ ст. їх корінне населення, а саме кримські татари, греки, вірмени, стали зв'язуючою ланкою з Османською імперією. Представники кримськотатарської інтелігенції почали масово виїжджати в Порту в останні роки існування Російської імперії, і особливо після Революції – уже в Турецьку республіку. Там, стаючи турецькими громадянами, вони не втрачали зв'язок з історичною батьківщиною. Тому через їхні громади й зберігався зв'язок Туреччини з Україною.